

UOT 32(327.39)

YEGANƏ BAXŞIYEVƏ

AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutu

Qafqaz siyasəti şöbəsi, elmi işçi, Azərbaycan

ybakhshiyeva@gmail.com

İSRAİL DÖVLƏTİ İLƏ ERMƏNİSTAN ARASINDA TİCARƏT - İQTİSADI ƏLAQƏLƏR

Giriş

Dünya təcrübəsi göstərir ki, dövlətlər iqtisadi sistemin normal fəaliyyətinin təmin edilməsində həlledici rol oynayır. Bu baxımdan dövlətlə iqtisadiyyatın qarşılıqlı əlaqəsinin, dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsinin optimal nisbəti və hüdudunun gözlənilməsi iqtisadiyyatın tənzimlənməsi ilə bağlı başlıca problemlərdən biridir. 1929-1933-cü illərdə dünya iqtisadi böhranının sosial-iqtisadi reallıqlarına əsasən ingilis iqtisadçısı Con Meynard Keynsin nəzəriyyəsi yarandı. O, ilk dəfə olaraq bazar iqtisadiyyatı şəraitində cəmiyyətin iqtisadi həyatına dövlətin müdaxiləsinin nəzəri-konseptual əsaslarını işləyib hazırlayaraq sübut etdi ki, dövlət tələb səviyyəsinə təsir göstərməklə bütünlükdə iqtisadiyyatı tənzimləyə bilər. “Keyns inqilabı”nın əsasında onun irəli sürdüyü “səmərəli tələb” ideyası dayanırdı. İqtisadiyyatın tənzimlənməsinin Keyns modeli hər şeydən əvvəl, tələbin idarə olunmasında dövlət tənzimlənməsi ilə bazar mexanizminin vəhdətinə əsaslanırdı. O, belə hesab edirdi ki, cəmiyyətdə iqtisadi inkişafı təmin etmək üçün tələbi formalaşdırın və milli gəliri artırın amillərə təsir etmək kifayətdir. Bu məqsədlə milli gəlirin artımı şəraitində tam məşğulluğu təmin etmək üçün istehlak, investisiya və məşğulluq arasındakı qarşılıqlı funksional asılılığı aşkara çıxarmaq lazımdır. Bu konsepsiyanın mülahizələrinə əsaslanaraq demək olar ki, tədqiq olunan İsrail-Ermənistan arasında ticari-iqtisadi əlaqələr mövzusunun iki başlıca obyektindən biri olan İsrail məhdud təbii sərvətlər ölkəsi olmasına baxmayaraq, milli gəlirin səmərəli idarəçiliyi sistemini qurmuş, dövlət və özəl müəssisələrin yaradılması hesabına sahibkarlığın inkişafına nail olmuşdur [4]. Bu gün İsrail Dövləti iqtisadi mühiti üçün tsiklik enib-qalxma və sabitləşmə meyilliliyini qo-

ruyub saxlama xarakterikdir. Belə bir şəraitdə ölkə milli məhsulun yüksək artım sürətini təmin edir. İsrail iqtisadiyyata tənzimləyici müdaxilələr etməklə böhran hallarını aradan qaldırır, maksimum məşğulluğu təmin edir, nəticə etibarilə iqtisadi artımın sürətini yüksəldir [4].

İqtisadi əməkdaşlığın səviyyəsi və başlıca problemləri

Yaxın Şərqdə, Aralıq dənizinin şərq sahilində yerləşən İsrail məhdud təbii ehtiyatlarına və idxal olunan resurslardan (karbohidrogen ehtiyatları, taxıl məhsulları) güclü asılılığa baxmayaraq, inkişaf etmiş sənaye və kənd təsərrüfatı ölkəsidir. İsrail həmçinin texnoloji cəhətdən inkişaf etmiş, Yaxın Şərqlin ən böyük bazarlarından biridir. Ölkədə təxminən 8,3 milyon nəfər əhali yaşayır. İsrail adambaşına düşən gəlirə görə dünya ölkələri arasında ən varlı ölkələrdən biri hesab olunur. Dünya Bankının 2017-ci il məlumatına görə, adambaşına təxminən 40 min dollar düşür. İsrail 2018-ci ildə Ümumdünya Ticarət Təşkilatının Beynəlxalq Ticarət Assosiasiyasının hesabatında 44 milyard dollarlıq ixracatı ilə 5-ci dövlət olmuşdur [18].

Ermənistan iqtisadi sistemi monetarizm konsepsiyası əsasında qurulmuşdur. Monetarizm nəzəriyyəsində qeyd olunduğu kimi, Ermənistan iqtisadiyyatında mərkəzi yeri işsizlik və inflyasiya problemi ilə mübarizə tutur. Rəsmi hesablamalar 1991-1992-ci illər arasında Ermənistanda real ümumi daxili məhsulun (ÜDM-in) 52,3%, 1992-1993-cü illərdə isə daha 14,9% azaldığını təsdiq edir. 1993-cü ildə inflyasiyanın illik səviyyəsi 2000%, 1994-cü ilin ilk altı ayında isə 800%-dən çox olmuşdur. 1993-cü ilin noyabrında Ermənistan hökuməti iqtisadiyyatı sabitləşdirmək üçün öz valyutasını dramı dövriyyəyə buraxdı. Qısa müddət ötdük-

dən sonra 1 ABŞ dolları - 14,5 dram məzənnəsi sürətlə devalvasiyaya uğradı və 1 ABŞ dolları = 430 dram təşkil etdi. Ermənistanda inflyasiya və işsizliyin təbii səviyyəsini prinsipcə bazar mexanizmi müəyyən etdiyindən, məşğulluq dövlətin makroiqtisadi siyasətinin məqsədlərinə daxildir [5].

Ölkədə əslində azad bazar iqtisadiyyatının olmaması, eləcə də regional layihələrdən təcrid olunması 2008-ci ildə dünyada baş vermiş iqtisadi böhran zamanı Ermənistan iqtisadiyyatında tənəzzül yaratdı. ÜDM 2009-cu ildə 15% azaldı. Həmin ildə Ermənistan ÜDM azalmasına görə dünyada ikinci yeri tutdu. Ölkədəki bir çox müəssisələr işini dayandırdı, bəziləri isə ziyanla işlədi. Buna görə də Rusiya Ermənistanın ziyanla işləyən sənaye müəssisələrini borc əvəzində əldə etmək təkliflərindən imtina etdi. Nəticədə ölkədəki bir çox sənaye müəssisələri iflas etməyə başladı. 2010-cu ildə Ermənistandakı ən böyük kimya zavodu olan Nairit borclara görə öz fəaliyyətini dayandırdı. 2011-ci ildə dünyadakı nüfuzlu *Forbes* jurnalı Ermənistanı dünyada ən pis iqtisadiyyata malik ölkələr siyahısında ikinci yerdə olduğunu göstərdi. Tarix üzrə fəlsəfə doktoru Elnur Kəlbizadə yazır ki, İrəvan şəhərində yerləşən “Nairit” Sintetik Kauçuk Zavodunun 1991-ci ildən sonrakı illərdə avadanlıqlarının köhnəlməsi, xlorepen rezin istehsalının ətraf mühitə zəhərli maddələr yayması, zavodun qalmaqallı maliyyə və siyasi sövdələşmələrə cəlb edilməsi onun işinin xeyli zəifləməsinə səbəb olmuşdur. Şəhər mərkəzindən 7 km məsafədə yerləşən zavodun ərazisi 160 hektardan çoxdur. Zavodda 1990-cı il aprelin 14-də, 1996-cı il mayın 14-də, 2006-cı ilin sentyabr, noyabr və dekabr aylarında, 2009-cu ilin mayın 14-də, 2017-ci il avqustun 28-də baş verən qəzalar ətraf mühitə kifayət qədər ciddi ziyan vurmuşdur [2]. 2017-ci il 28 avqust tarixində baş verən qəza zamanı zavodun laklı etanol anbarında yanğınlı nəticələnən partlayış baş verdi və saatlarla yanğının qarşısı alınma bilmədi [15]. Hələ o zaman Fövqəladə Hallar Nazirliyinin məlumatlarında yazılırdı ki, İrəvan şəhərindəki zavodun anbarındakı 1223 ton təhlükəli maddə ən böyük təhlükə mənbəyidir [2].

İsrail Ermənistanın ticarət tərəfdaşları sırasında Rusiya, Almaniya, İran, ABŞ, Çin, Ukrayna, Türkiyədən sonra gəlir. 2020-ci ildə Ermənistanın dünya ölkələri ilə idxal əməliyyatlarında İsrail 9 milyon dollar (0,20% ticarət dövriyyəsi) olmaqla 40-cı yerdədir. 2010-2020-ci illər ərzində isə İsrail və Ermənistan arasında ikitərəfli ticarət dövriyyəsi təxminən 245 milyon dollar təşkil etmişdir. Bu statistik göstərici Ermənistanın Rusiya ilə ticarət mübadiləsinin həcmindən bir qədər azdır. Hökumətin məlumatına görə, eyni dövrdə ABŞ və Ermənistan arasında ticarət dövriyyəsi təxminən 130 milyon dollar məbləğindədir [2].

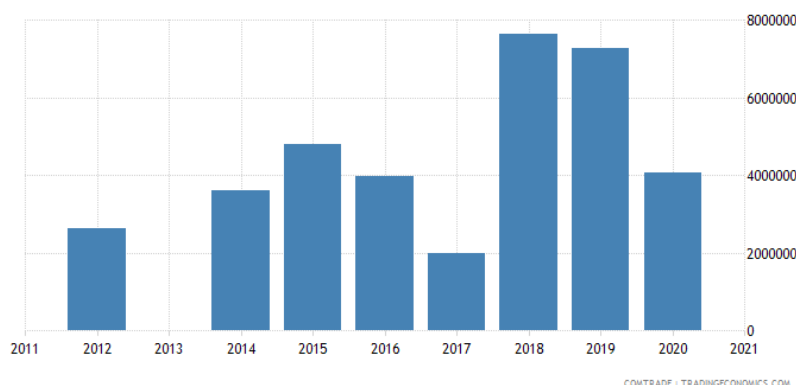
Ermənistan təbii ehtiyatlarından filiz mədənləri ilə nisbətən zəngin ölkədir. Ölkədə qurğuşun, qızıl, mis, molibden və sink ehtiyatları vardır. Ölkədə istehsal olunan elektrik enerjisinin böyük hissəsi, təxminən 40%-i Metsamor Atom Elektrik Stansiyasında istehsal olunur.

Ermənistanın əsas ixrac potensialı məhsulları qiymətli metallar, təbii mineral sular və meyvə-tərəvəz təşkil edir. Ermənistanın idxal məhsulları neft, təbii qaz, meşə məmulatları, taxıl məhsulları, texniki avadanlıqlardır [17]. Ermənistan 12,1 milyard kilovatsaat elektrik enerjisi istehlakının 86%-i, əsasən idxal olunan neft və təbii qazdan hasil olunur. Digər istehsal etdiyi elektrik enerjisinin 15%-i su elektrik stansiyalarının payına düşür [17].

Ermənistan ərazisinin 47%-i kənd təsərrüfatı torpaqları təşkil edir. Lakin Ermənistanda 0,8 milyon hektara yaxın olan otlu sahələrinin nəzarətsiz otarılması və düzgün idarə edilməməsi səbəbindən kənd təsərrüfatında eroziyalaşma əsas problem olaraq qalır [11]. Baxmayaraq ki, 1993-cü ildə kənd təsərrüfatı sektoru ÜDM-in təqribən 31%-ni təşkil edirdi, 2021-ci ildə isə eroziyalaşma prosesi kənd təsərrüfatı torpaqlarının demək olar ki, 60% hissəsində müşahidə edildi [10]. Ermənistanda ətraf mühitə təsir və eroziyadan qorunma nəzərə alındıqda meşə sektoru ÜDM-in 1%-dən azını təşkil edir.

Müxtəlif illərdə İsrail və Ermənistan arasında iqtisadi statistikanın təhlili ikitərəfli iqtisadi əlaqələrin səviyyəsi barədə aydın təsəvvür yaradır.

Ermənistandan İsrailə ixracat

Diqramdan göründüyü kimi, Ermənistan-dan İsrailə ixracat 2012-ci ildən 2015-ci ilədək 4 milyon dollara çatmışdır. Daha sonra ticarət dövriyyəsi azalaraq 2017-ci ildə 2 milyon dollar təşkil etmişdir. 2018 və 2019-cu illərdə yenidən artaraq 7 milyon dollar təşkil etmişdir. 2020-ci il hesabatına əsasən Ermənistanın İsrailə ixrac əməliyyatlarının həcmi 4,08 milyon dollar dəyərində olmuşdur [7].

Ümumiyyətlə, 2017-2020-ci illərdə İsrail-Ermənistan ixrac əməliyyatlarında İsraildən Ermənistanı ixrac artımı 11,1 milyon dollar təşkil etmişdir.

İsrailin iqtisadi sistemində ağır sənaye, xüsusilə dağ-mədən sənayesi ölkə iqtisadiyyatının böyük hissəsini təşkil edir. Dünyada cilalanan almazların 40%-i İsrailin payına düşür. 2012-ci ildən etibarən xeyli genişlənən almaz emalı sənayesində almaz dilerlərinin artan iştirakı ilə İsrail Ermənistanın əsas ticarət tərəfdaşlarından biri kimi yüksəlir. Ermənistanın xarici ticarət dövriyyəsində 2019-cu ildə demək olar ki, nəzərə çarpmayan İsrail Ermənistanın idxalında yeganə ən böyük paya sahib idi və 2021-ci ilin ilk doqquz ayında ixracatının ikinci ən mühüm istiqamətinə çevrilmişdir. Ermənistanda hasil olunan almazın demək olar ki, böyük əksəriyyəti xaricə satılır. Ermənistan sənayesində xeyli genişlənən almaz dilerlərinin artan iştirakı ilə İsrail Ermənistan istehsalı olan qiymətli daşların əsas alıcısı kimi dünyada almaz biznesinin ənənəvi mərkəzi olan Belçikanı əvəzləmişdir [18].

İsrailin İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinin 2019-cu il hesabatında qeyd olunur ki, İsrailin almaz sənayesi ilin ilk iki rübündə bütün dörd

əsas ticarət kateqoriyasında əhəmiyyətli artımlarla böyüməsini davam etdirir. 2019-cu ildə İsraildən Ermənistanı ixrac olunan almaz 41,9%, ümumi ticarət həcmi 4,43 milyon dollar, ümumi ticarət mübadiləsinin 41%-ni təşkil etdi [7]. İsrailə xam almazların xalis idxalı 2020-ci ildən 165 % artaraq təxminən 1,39 milyard dollara, ixracı isə 177 % artaraq 1,16 milyard dollara çatdı. Xalis cilalanmış almaz idxalı 136% artaraq 1,88 milyard dollara, ixracı isə 71% artaraq 2,37 milyard dollara çatmışdır. Həmin ildə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinə kobud almaz ixracı təxminən 11,5 milyon dollar təşkil edib ki, bu da İsrailin 2020-ci ilin avqust ayında ümumi xam almaz ixracının təxminən 9,5%-ni təşkil edirdi [7]. Ümumilikdə 17 milyon dollar dəyərində xam almaz BƏƏ-dən idxal edilmişdir. Bu da avqust ayında İsrailə idxal edilən ümumi xam almazların təxminən 7%-ni təşkil edir [6].

Ermənistandan İsrailə ixrac olunan almaz məhsulları digər illərlə müqayisədə 2004-cü ilin yanvar-sentyabr aylarında daha böyük hasilat həcmi ilə müşahidə olundu. Həmin ildə Ermənistanın almaz hasilatı 226 milyon dollar təşkil etmişdi ki, bu da əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 37 % çox idi [13].

Eləcə də bir neçə israili iş adamı Ermənistanda almaz biznesi sahəsində çalışırlar. Xüsusən israili milyarder Lev Leviev 2019-cu ildən bəri ölkədə dükən açmışdır, kobud almaz gətirir, onları ölkədə təmizləyib cilalayır, sonra isə beynəlxalq bazarlarda satışa çıxarır. İrəvandan 15 kilometr şimalda yerləşən və hazırda min nəfərə yaxın işçisi olan L.Leviev Şoqakn zavodu Ermənistanın ən böyük almaz firmalarından biridir [13].

İki ölkə arasında ağır sənaye sahəsində ixrac-idxal əməliyyatlarında həcmə görə ikinci yerdə brilyant istehsalı dayanır. 2004-cü ilin sonunda İsrail Ermənistanın üçüncü ən böyük brilyant tədarükçüsü olmuşdur. 2005-ci ildə İsraildən Ermənistana brilyant ixracı 98 %, ticarət həcmi 101 milyon dollar olmuşdur. 2005-ci ildə Ermənistandan İsrailə brilyant ixracı həcmi 112 milyon dollar təşkil etmişdir. 2008-ci ildə Ermənistandan İsrailə brilyant ixracı 3,77 milyon dollar olmaqla 71,2%, İsraildən Ermənistana brilyant ixracı 15,6 milyon dollar olmaqla 51,1% təşkil etmişdir [13].

2019-cu ildə İsrail Ermənistana 10,6 milyon dollar ixrac edib. İsrailin Ermənistana ixrac etdiyi əsas məhsullar brilyant (4,43 milyon dollar), tibbi alətlər (810 min dollar) və meyvə şirəsidir (725 min dollar). Son 24 il ərzində İsrailin Ermənistana ixracı illik 32,2% artaraq 1995-ci ildəki 13 min dollardan 2019-cu ildə 10,6 milyon dollara yüksəlib [11].

2019-cu ildə Ermənistan İsrailə 7,86 milyon dollar ixrac edib. Ermənistanın İsrailə ixrac etdiyi əsas məhsullar brilyant (5,26 milyon dollar), optik liflər (358 min dollar) və sərt içki (314 min dollar) olub. Son 24 il ərzində Ermənistanın İsrailə ixracı illik 26,3% artaraq 1995-ci ildəki 28,9 min dollardan 2019-cu ildə 7,86 milyon dollaradək artmışdır [11].

2019-cu ildə İsrail Ermənistana 10,6 milyon dollar məbləğində məhsul ixrac etmişdir. İsraildən Ermənistana ixrac edilən əsas məhsul brilyantdır (4,43 milyon dollar yəni 41,9% artım). Həmin ildə Ermənistandan İsrailə brilyant ixracı həcmi 5,6 milyon dollar 66% artım təşkil etmişdir [11]. Digər çox ixrac olunan məhsullar tibbi alətlər (810 min dollar) və meyvə şirələri (725 min dollar) olub. Son 24 il ərzində İsrailin Ermənistana ixracı illik 32,2% artaraq 1995-ci ildəki 13 min dollardan 2019-cu ildə 10,6 milyon dollara yüksəlmişdir [11].

2019-cu ildə Ermənistan İsrailə 7,86 milyon dollar məbləğində məhsul ixrac etmişdir. Ermənistandan İsrailə ixrac edilən əsas məhsullar brilyant (5,26 milyon dollar), optik liflər

(358 min dollar) və alkaqollu içkilər (314 min dollar) olmuşdur. Son 24 il ərzində Ermənistanın İsrailə ixracı illik 26,3% artaraq 1997-ci ildəki 28,9 min dollardan 2019-cu ildə 7,86 milyon dollara yüksəlmişdir [11].

2019-cu ildə Ermənistandan İsrailə daxil olan ən yüksək idxal tariflərini ödəmiş məhsullar şirinləşdirilməmiş və ya dadsız mineral və qazlı sular (1,02 milyon%) və alkoqolsuz içkilərdir (70,3 min%) [12].

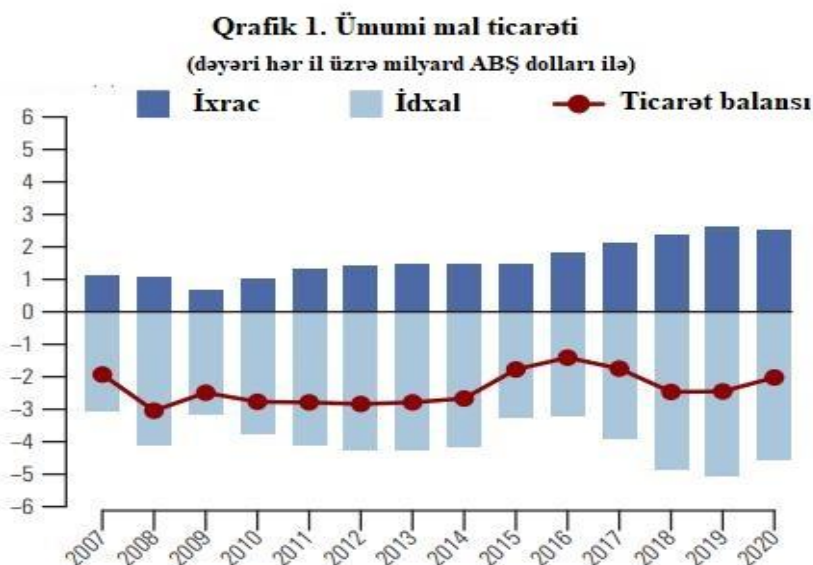
2019-cu ildə İsrail İqtisadi Mürəkkəblilik İndeksində (ECI 1.23) 20-ci, ümumi ixracatda (56 milyard dollar) 50-ci yerdə qərarlaşmışdır. Həmin il Ermənistan İqtisadi Mürəkkəblilik İndeksində (ECI -0,31) 85-ci, ümumi ixracatda (3,34 milyard dollar) 129-cu yeri tutmuşdu [11].

2019-cu ildə Ermənistan iqtisadiyyatının artım sürəti təxminən 7,6 % olmuşdur. Onun böyük hissəsi (5,2%) xidmət sektorunun (əsasən avtomobil idxalı) payına və yalnız 1,9% isə sənayenin payına düşmüşdür. 2019-cu ildə emal sənayesi (5%) xammal sənayesindən (4,1%) daha sürətlə artmışdır. 2019-cu ildə Ermənistandan ixracat isə 10,3% artmışdır [11].

Müqayisəli təhlillər göstərir ki, 2016-2019-cu illər ərzində İsraildən Ermənistana ixracın ümumi artımı 10,6 milyon dollar təşkil etmişdir. İxrac olunan məhsullardan brilyant ixracı 4,43 milyon dollar, 2018-ci ildə 5,63 milyon dollar, 2016-cı ildə 1,47 milyon dollar, 2021-ci ildə ixrac azalmış və -21% azalma ilə 1,2 milyon dəyərinə düşmüşdür [11].

2021-ci ildə İsraildən Ermənistanın ümumi ixrac əməliyyatları 689 min dollar, Ermənistandan İsrailə 343 min dollar dəyərinə həyata keçirilmişdir [11].

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının “Comtrade” beynəlxalq ticarət məlumat bazasına görə, Ermənistanın İsrailə ixracı 2020-ci ildə 4,08 milyon ABŞ dolları təşkil edib [11]. Ümumilikdə 2020-ci ildə Ermənistanın əmtəə ixracının dəyəri 3,8 % azalaraq 2,5 milyard ABŞ dollarına, idxal 10,5 % əhəmiyyətli dərəcədə azalaraq 4,5 milyard ABŞ dollarına çatmışdır (Bax qrafik 1).

2015-2020-ci illərdə Ermənistanın İsrailə ixrac etdiyi məhsulların həcmi [7]

Qeyd etmək lazımdır ki, SSRİ-nin süqutu ərəfəsində Ermənistan SSR-də səhiyyə sistemində də böhranlı vəziyyət yaranmışdı. Bütün Sovet İttifaqında olduğu kimi həkimlərin sayını qorumaq üçün çarpayı fondu əhəmiyyətli dərəcədə azaldı. 1986-1989-cu illərdə ölkədə 4089 yerlik xəstəxanalar fəaliyyət göstərdiyi və bunların sayının azalması planlaşdırıldığı halda 1990-cı ildə Ermənistan SSR-də bir xəstəxana binası belə istifadəyə verilməmişdi. Müqayisə üçün qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistan müstəqilliyini elan etdiyi zaman da bu sahədə göstəricilər əvvəlki həddə gəlib çatmamışdı. Məsələn, 2011-2015-ci illərdə Ermənistanda yalnız 211 çarpayı istifadəyə verilmişdi [1].

NƏTİCƏ

Məqalədə araşdırılan məsələlərdən aydın olur ki, İsrail Qərbi Avropa ölkələrinin təcrübəsindən maksimum istifadə etməklə yüksək inkişaf etmiş iqtisadiyyata malik ölkədir. Eləcə də istehsal qüvvələrinin sosial-iqtisadi strukturuna və istehsalın xarakterinə görə İsrail öncül mövqedədir. Ölkənin qısa müddət ərzində sürətli inkişaf etməsinin əsas səbəbləri ölkəyə güclü maliyyə, iqtisadi, texniki və siyasi yardımların edilməsi, immiqrantlar arasında çox savadlı mütəxəssislər olmasıdır.

İsraildən fərqli olaraq Ermənistan müstəqillik əldə etdikdən sonra dərin iqtisadi böhran

içərisindədir. Ölkə mərkəzləşdirilmiş planlı sistemdən bazar iqtisadiyyatına uyğunlaşma prosesində ciddi mənfi təsirlərə məruz qalıb. Təhlillər göstərir ki, 1992 və 1993-cü illərdə Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) enerji çatışmazlığı səbəbindən aşağı düşmüş və yürütdüyü işğalçılıq siyasəti səbəbindən Ermənistan sənayesinin demək olar ki, bütün sektorları iflic vəziyyətinə gəlib çatmışdı. 1991-2001-ci illərdə Ermənistandan xarici ölkələrə 5-5,5 milyard ABŞ dolları kapital axını olmuşdu. Bu vəziyyət onu deməyə əsas verir ki, Ermənistan iqtisadiyyatı hələ də lazımi şəkildə milliləşməmiş və iqtisadi sistem tam qurulmamışdır. Ermənistan iqtisadiyyatının geriləmə səbəblərindən biri istehsal ilə daxili xammal bazası arasında əlaqənin zəif olmasıdır. Belə ki, bu gün Ermənistanda ÜDM-in 70%-i xarici bazardan asılı vəziyyətdədir, ölkənin ixracatı isə 2,6% təşkil edir.

İsrail Ermənistan iqtisadi əlaqələri bütün sahələrdə deyil, əsasən kənd təsərrüfatı, yüngül sənaye sahəsində qurulmuşdur. Ermənistanın dünya dövlətləri ilə idxal əməliyyatlarında İsrail 9 milyon dollar (0,20% ticarət dövriyyəsi) olmaqla 40-cı yerdədir. Ticarət kəsiri Ermənistanın İsrail ilə iqtisadi münasibətlərində böyük maneə olmuşdur.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Hacıyev, Q., Kəlbizadə, E. və b. Ermənistan: Daxili sosial-iqtisadi və siyasi şərait. - s 116.
2. İrəvanda 1223 ton təhlükəli maddə - ŞOK AÇIQLAMA: [Elektron resurs] / Milliinfo, -2020. URL: <http://milliinfo.az/dunya/2198-rvanda-1223-ton-thkli-madd-ok-aiqlama.html>
3. İsrail Ermənistana silah satmağa hazırdır. [Elektron resurs] / 2017, 26 iyun. URL: www.yeniavaz.com/az/news/45481/israil-ermenistana-silah-satmaga-hazirdir
4. Keynsçilik və onun metodoloji prinsipləri. [Elektron resurs] / 20 sentyabr, 2018. URL: <https://genderi.org/keynsçilik-ve-onun-metodoloji-prinsipleri.html>
5. Müasir Monetarizm. [Elektron resurs] / 20 yanvar, 2022. URL: <https://1ppa.ru/az/reporting/sovremennyi-monetarizm-monetarizm-teoriya-monetarizma/>
6. Armenia AM: Trade Balance: Advanced Economies: Israel [Electronic resource] / CEIC DATA, -2020, February 28. URL: www.ceicdata.com/en/armenia/trade-balance-by-country-annual/am-trade-balance-advanced-economies-israel.
7. Armenia Exports By Country [Electronic resource] / 10 january, 2022. URL: <https://tradingeconomics.com/armenia/exports-by-country>.
8. Armenia Exports By Country [Electronic resource] / Trading economics, -2022, February 28. URL: <https://tradingeconomics.com/armenia/exports-by-country>.
9. Business İnnovation Forum-Armenia [Electronic resource] / 2015, November 10. URL: <https://armacad.info/business-innovation-forum-armenia-among-20-most-innovative-countries-in-the-world-by-2018-armenia>
10. Diamonds Turn Israel Into Key Trading Partner of Armenia [Electronic resource] / 2003, 25 december. URL: www.azatutyun.am/a/1572831.html.
11. İsrail-Armenia. [Electronic resource] / 2022, 10 january. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateralcountry/isr/partner/arm?dateAvailableSelectorCountry1=exportDateCountry1Available47>.
12. İsraili minister seeks closer ties with Armenia [Electronic resource] / Azatutyun, -2017, July 26. URL: <https://www.azatutyun.am/a/28641349.html>.
13. İsrail's diamond industry continues to grow in 2021. [Electronic resource] / The Jerusalem Post. -2021, September 21. URL: www.jpost.com/israel-news/israels-diamond-industry-continues-to-grow-in-2021-679267.
14. İsrail and Armenia bilateral trade by products [Electronic resource] / OEC, -2022, February 28. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/isr/partner/arm>.
15. Kelbizadəh, E.H. The Dynamics of the development of Armenian-Iranian relations in the post-soviet period // -Дагестан: История, археология и этнография Кавказа, - 2019. Т. 15, № 4, - с. 644.
16. Solar power in Armenia. [Electronic resource] / 2022, 28 february. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Solar_power_in_Armenia.
17. Ter-Gazarian, K. Geneva Timber and Forest Study Papers Forest and forest products country profile: Republic of Armenia: V. Karapetian, M. Barseghian United Nations New York and Geneva, 1995. [Electronic resource] / UNECE, -2022, 12 january. URL: <https://unece.org/DAM/timber/docs/sp/SP8-ARMENIA.pdf>
18. World trade statistical review. [Electronic resource] / The official site of World Trade Organization, January 20, 2022. URL: www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts2019_e.pdf

Summary

Yegana Bakhshiyeva

Trade and economic relations between the state of Israel and Armenia

The article examines the establishment and development of Israeli-Armenian trade and economic relations. Armenia, whose economic system is based on the concept of monetarism, mainly exports to Israel in the light and food industries. The State of Israel, which belongs to the developed world economy, carries out export and import operations in both heavy industry and light industry. However, unemployment and inflation are still central to the Armenian economy. Armenia continues to create a crisis in its economic relations by pursuing a policy of isolation in the region.

Keywords: economy, cooperation, diamond, commodity, export

Резюме

Егяна Бахшиева

Торгово-экономические отношения между Израильским государством и Арменией

В статье рассматривается становление и развитие израильско-армянских торгово-экономических отношений. Армения, экономическая система которой основана на концепции монетаризма, в основном экспортирует в Израиль продукцию легкой и пищевой промышленности. Государство Израиль, относящееся к развитой мировой экономике, осуществляет экспортно-импортные операции как в тяжелой, так и в легкой промышленности. Однако безработица и инфляция по-прежнему играют центральную роль в экономике Армении. Армения продолжает создавать кризис в своих экономических отношениях, проводя политику изоляции в регионе.

Ключевые слова: экономика, кооперация, алмазы, товары, экспорт